

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ สรุปความได้ว่าคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเห็นได้จากระดับการศึกษาของคนไทยที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 อยู่ในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า เนื่องจากระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ไม่ได้สร้างคนให้คิดเป็น ทำเป็น และมีคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543 : 6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้เล็งเห็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกคนจึงให้มีการปฏิรูปการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9, 2545 – 2549 : 39) แนวทางการพัฒนาที่สำคัญคือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้วางพื้นฐานให้เกิดการปฏิรูปที่สำคัญหลายประการ เช่น การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูประบบราชการ และรวมถึง การปฏิรูปการศึกษา จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งสาระบัญญัติในหมวด 4 มาตรา 29 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

“...ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน...”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 22)

การที่จะดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อเจตนารมณ์ตามสารบัญญัติเช่นนั้นได้ โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันหลักในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด หากโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาข้อมทำให้การศึกษาเป็นไปตามความต้องการของชุมชนมากที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539: 1 – 3)

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของโรงเรียนในยุคปัจจุบัน เพราะโรงเรียนมิได้เพียงแต่มีหน้าที่สอนหรือการให้บริการความรู้ วิชาการต่างๆ เท่านั้นแต่โรงเรียนมีภารกิจที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาและเจริญงอกงามในทุกด้าน สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขในสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันหากชุมชนเข้าใจโรงเรียน ให้การร่วมมือสนับสนุน โรงเรียนจนกระทั่งทั้งสองฝ่ายมีสัมพันธภาพที่ดี และเกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันก็จะทำให้เกิดพลังของการพัฒนาการศึกษาในชุมชน

ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นในการบริหารการศึกษา อย่างไรก็ตามจากการศึกษา ค้นคว้ารายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนส่วนใหญ่จะมีลักษณะผิวเผิน แม้จะมีการให้ความร่วมมือกันใน โอกาสต่างๆ แต่ยังคงขาดการวางแผน การประสานงานที่ดี สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชนจึงไม่มีบทบาทของการพัฒนาชุมชนที่เชื่อมโยงสอดคล้องกัน (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. 2531 : 32)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสนใจศึกษา สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน เพื่อจะได้ทราบว่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้เสนอให้ผู้บริหาร พิจารณาดำเนินการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น และมีความร่วมมือกันจัดการศึกษาอย่างตอบสนองต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1
2. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารงานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัญหาเพื่อหารูปแบบด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ในปีการศึกษา 2546 ซึ่งมีขอบข่ายและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ปัจจุบันงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับ ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารทั่วไป มีขอบข่ายงาน 3 ประการ คือ

1. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
2. การส่งเสริมสนับสนุนและการประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
3. งานบริการสาธารณะ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ในปีการศึกษา 2546 จำนวน 188 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ในปีการศึกษา 2546 จำนวน 188 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ในปีการศึกษา 2546 จำนวน 124 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ในปีการศึกษา 2546 จำนวน 124 คน. กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, อ้างถึงใน ประชัย เปี่ยมสมบุรณ์, 2529 :458)จากนั้นใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

ช่วงที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา

ช่วงที่ 2 ได้แก่ ศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานกับชุมชน และเสนอรูปแบบการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานกับชุมชน มีขอบข่ายงาน 3 ประการ คือ

1. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
2. การส่งเสริมสนับสนุนและการประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
3. งานบริการสาธารณะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง แบบแผน โครงสร้าง หรือตัวอย่างการดำเนินงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นระบบระเบียบยิ่งขึ้นในการวิจัยนี้หมายถึง แบบแผนที่ใช้แนวทางในการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลภายใต้การนำของผู้บริหารร่วมดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือตามวัตถุประสงค์ในที่นี้หมายถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน

งานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน หมายถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน ซึ่งมีขอบข่ายครอบคลุม ดังนี้

1. **การประชาสัมพันธ์ งานการศึกษา** หมายถึง งานเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินการของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ รวมทั้งการเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชน เช่น การประชุม ผู้ปกครอง การจัดทำจุลสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าว หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่างๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น

2. **การส่งเสริมสนับสนุนและการประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา** หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เช่น การจัดนิทรรศการ

การจัดงานประจำปี การจัดงานวันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง หล่อเทียนจำนำพรรษา วันไหว้ครู วันพ่อ วันแม่ วันแจกประกาศนียบัตร ทักษะศึกษาชุมชน การพัฒนาชุมชน การแข่งขัน กีฬา เป็นต้น

3. งานบริการสาธารณะ หมายถึง การให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชนตามกำลังความสามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้ เช่น การให้บริการทางวิชาการ การให้คำปรึกษาหารือ การให้บริการอาคารสถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ได้แก่ ผู้อำนวยการ, อาจารย์ใหญ่, ครูใหญ่ หรือผู้รักษาการแทนในตำแหน่งนั้นๆ

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่โรงเรียนคัดเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยคัดเลือกจากผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนศิษย์เก่า

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 – 2 ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

กระบวนการบริหาร หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินการบริหารงาน ได้แก่ ขั้นวางแผน (Planning) , ขั้นจัดรูปงาน (Organizing) , ขั้นดำเนินงาน (Executing) และ ขั้นประเมินผลงาน (Evaluating)

เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 หมายถึง ท้องที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอเก้าเลี้ยว อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี และอำเภอชุมแสง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานกับชุมชน ในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหาร โรงเรียน
ใช้ปรับปรุงการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับชุมชนให้เหมาะสมยิ่ง
ขึ้นไป

2. เพื่อได้ข้อเสนอแนะในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 เพื่อสร้างรูปแบบ
อันจะนำเสนอผู้บริหารโรงเรียนเพื่อพิจารณาดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานกับชุมชนให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น